

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ
INTERNET:

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
<http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/30/99

OPINIE O BOGACTWIE I LUDZIACH BOGATYCH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY '99

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ▶ Zdaniem ankietowanych, w ostatnich dwóch latach wzrósł w Polsce odsetek ludzi bogatych. Obecnie jedna trzecia badanych (o 5 punktów procentowych więcej niż w roku '97) uważa, iż stanowią oni ponad 10% społeczeństwa, a nieco więcej niż połowa sądzi, że w przyszłości będzie ich przybywać. Jednak liczba respondentów, którzy znają jedną lub kilka osób czy rodzin bogatych, zmieniła się w sposób nieznaczny. Prawie co trzeci badany (32%) - tak jak przed dwoma laty - nie zna nikogo zamożnego.
- ▶ Podobnie jak w grudniu '94 i w styczniu '97, zdecydowana większość ankietowanych (89%) uważa, że szanse wzbogacenia się w naszym kraju nie są równe i tylko nieliczni mogą powiększać swój majątek.
- ▶ Niewiele zmienił się wizerunek ludzi bogatych jako przede wszystkim właścicieli różnego rodzaju przedsiębiorstw, ale obecnie częściej niż przed dwoma laty zamożność jest wiązana z zajmowaniem wysokich stanowisk w firmach lub systemie władzy, wykonywaniem wolnych zawodów i wykształceniem. Ponadto rzadziej postrzega się bogactwo jako rezultat ciężkiej pracy, a częściej - jako wynik układów, posiadania odpowiednich znajomości i koneksji.
- ▶ Spośród czynników decydujących o szybkim dochodzeniu do dużych pieniędzy nadal najczęściej wskazuje się odwagę i gotowość podjęcia ryzyka, talenty i zdolności oraz - rzadziej jednak niż uprzednio - pracowitość. W zasadzie nie zmieniły się też odsetki wskazań na lekceważenie lub omijanie prawa czy wykorzystywanie luk prawnych, ale wyraźnie wzrosła liczba respondentów wskazujących na bezwzględność w stosunku do innych ludzi.
- ▶ Akceptacja zamożności jest obecnie nieco mniejsza niż przed dwoma laty. Wprawdzie niemal tyle samo respondentów uważa, iż bogacenie się niektórych ludzi jest czymś naturalnym, ale zmalało przekonanie, że jest to pożyteczne dla społeczeństwa (z 53% do 49%) i sprawiedliwe (z 40% do 36%). Tak jak przed dwoma laty przeważa opinia, że bogaci nie cieszą się szacunkiem i poważaniem społecznym (46%); przeciwnego zdania jest co trzeci respondent (33%).

W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych wraz z rozwojem gospodarczym nastąpił w naszym kraju wzrost zamożności, a grupa osób bogatych stała się bardziej liczna, skupiając uwagę i społeczne zainteresowanie. Zarazem w ostatnim okresie obserwujemy pogłębienie się różnic społecznych, wzrost rozpiętości dochodów i materialnego rozwarstwienia społeczeństwa. Powstaje pytanie, czy wpływa to w jakiś sposób na postrzeganie samego zjawiska bogactwa, jego źródeł i zasięgu oraz na społeczną akceptację zamożności, czy zmienia się obraz ludzi bogatych i stosunek do nich¹.

POSTRZEGANIE OBSZARU BOGACTWA

W porównaniu z rokiem '97 postrzeganie zasięgu bogactwa w naszym kraju niewiele się zmieniło. Nieznacznie zmalał odsetek sądzących, że tylko jedną osobę na sto można uznać za bogatą, o tyle samo wzrosła natomiast liczba szacujących zakres zamożności na 5%-10% ogółu obywateli. W sumie blisko trzy piąte (57%) badanych - tyle samo, co uprzednio - uważa, że ludzie bogaci stanowią nie więcej niż jedną dziesiątą społeczeństwa.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (104), 6-12 stycznia '99, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1143).

Tabela 1

Czy dużo, Pana(i) zdaniem, jest dziś w naszym kraju ludzi bogatych? Ilu bogatych przypada na tysiąc mieszkańców Polski?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	XII '92	I '97	I '99
	w procentach		
Do 10 (1%)	39	18	15
Od 11 do 50 (1 - 5%)	22	20	20
Od 51 do 100 (5 - 10%)	16	19	22
Od 101 do 200 (10 - 20%)	5	10	15
Ponad 200 (ponad 20%)	6	18	18
Brak zdania	12	15	10

Jednak wzrosła też nieco liczba respondentów, którzy sądzą, że bogaci stanowią od 10% do 20%, przy tym odsetek osób szacujących liczbę bogatych w naszym społeczeństwie w tych granicach systematycznie rośnie od roku '92, można więc powiedzieć, że - w odczuciu społecznym - postrzegany obszar bogactwa nadal się powiększa, choć nie tak bardzo jak w latach '92 - '97. Nie zmienił się odsetek respondentów, którzy uważają, że do ludzi bogatych należy ponad 20% mieszkańców Polski.

Im badani są lepiej wykształceni, tym częściej szacują, że bogaci stanowią stosunkowo niewielką część społeczeństwa - do 5%. Natomiast im niższy poziom wykształcenia (inaczej mówiąc: im niższa pozycja społeczna) tym częstsze opinie, że bogatych jest dużo - ponad 20%. Podobne różnice w ocenie liczby bogatych wiążą się ze statusem badanych mierzonym zamożnością (wysokością dochodów na osobę w rodzinie i oceną własnych warunków materialnych) - im wyższy, tym częstsze niskie szacunki, a im niższy, tym częstsze przekonanie, że osób bardzo zamożnych jest dużo. Zależnie od pozycji społecznej zapewne różnie rozumie się i postrzega to, co jest bogactwem. Istotną też rolę może odgrywać poczucie upośledzenia w stosunku do innych, zamożniejszych, które jest częstsze wśród osób mniej wykształconych i uzyskujących niskie dochody, poszerzając w odczuciu badanych zakres obserwowanego bogactwa. Skłonność do wysokich szacunków liczby bogatych wykazują zwłaszcza niepracujące gospodynie domowe, rolnicy i robotnicy niewykwalifikowani, a do skromnego określania ich odsetka - przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, pracownicy umysłowi niższego szczebla oraz - szczególnie wyraźnie - pracujący na własny rachunek poza rolnictwem (zob. tabele aneksowe).

Połowa ankietowanych (52%) - podobnie jak przed dwoma laty - sądzi, że ludzi naprawdę bogatych będzie w Polsce przybywać; tylko nieliczni uważają, że będzie odwrotnie. Przekonanie o rosnącej z biegiem lat zamożności naszego społeczeństwa jest więc pod koniec lat dziewięćdziesiątych dość powszechne, ale nie wzrasta w sposób znaczący - pozostaje na tym samym poziomie.

Tabela 2

Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższych lat ludzi naprawdę bogatych będzie w Polsce:	Wskazania respondentów według terminów badań	
	I '97	I '99
	w procentach	
– znacznie więcej niż obecnie	10	9
– nieco więcej	40	43
– tyle samo	28	27
– nieco mniej	6	8
– znacznie mniej niż obecnie	1	1
Trudno powiedzieć	15	12

Mężczyźni bardziej optymistycznie postrzegają przyszłość pod tym względem, kobiety mają więcej wątpliwości. Mniej optymistyczni są też najmłodszy respondenci (w wieku od 18 do 24 lat) oraz bezrobotni, którzy częściej niż inni uważają, że ludzi bogatych nie będzie przybywać. Wyraźnie widoczny jest pesymizm mieszkańców wsi, szczególnie rolników, którzy ponad dwukrotnie częściej niż inne grupy społeczno-zawodowe przewidują zmniejszenie się liczby osób bogatych, ponadto bardzo duży ich odsetek uchyła się od jednoznacznej odpowiedzi (zob. tabele aneksowe). Ogólnie rzecz biorąc, respondenci w gorszej sytuacji materialnej, mniej wykształceni częściej prognozują ubożenie społeczeństwa niż wzrost liczby ludzi zamożnych. Zwiększenie się liczby bogatych przewidują przede wszystkim respondenci ze średnim i wyższym wykształceniem, o wysokich dochodach i żyjący w dobrych warunkach materialnych. Szczególnie optymistycznie postrzegają przyszłość pod tym względem badani, którzy pracują na własny rachunek poza rolnictwem (68% uważa, że bogatych będzie więcej, a tylko 2% - że będzie mniej).

Potwierdzeniem stabilizacji postrzegania zakresu zamożności w naszym społeczeństwie w ostatnich latach są także odsetki ankietowanych znających bogatą osobę czy rodzinę (bądź kilka), bardzo zbliżone do danych z roku '97.

Tabela 3

Czy Pan(i) zna kogoś, osobę lub rodzinę - z sąsiedztwa, z widzenia, ze słyszenia - uznawanych za człowieka naprawdę bogatego lub naprawdę bogatą rodzinę?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	XII '92	XII '94	I '97	I '99
	w procentach			
Tak, ja sam(a) należę do takich ludzi	-	-	1	0*
Tak, znam kilku takich ludzi (kilka takich rodzin)	27	26	42	40
Tak, znam jednego lub dwóch (jedną lub dwie rodziny)	24	20	20	25
Nie, nie znam nikogo takiego, kogo można by nazwać bogatym	48	50	32	32
Trudno powiedzieć	1	4	5	3
* Mniej niż 0,5%				

Dwie piąte badanych zna kilka takich osób lub rodzin, a jedna czwarta - tylko jedną lub dwie (istotny, ale niewielki wzrost w porównaniu z rokiem '97). W sumie blisko dwie trzecie (65%) respondentów dostrzega ludzi bogatych w swoim otoczeniu.

Im ankietowani są lepiej wykształceni i bardziej zamożni, tym więcej wśród nich osób znających bogatą osobę czy rodzinę (bądź kilka). Znajomość ludzi zamożnych deklarują najczęściej pracujący na własny rachunek poza rolnictwem (78%), przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (76%), pracownicy umysłowi niższego szczebla (75%), a zwłaszcza - uczniowie i studenci (82%). Natomiast najrzadziej - renciści (47%), emeryci (54%) i rolnicy (55%).

Tak jak w latach '94 i '97, zdecydowana większość badanych sądzi, że w Polsce tylko nieliczni mogą się wzbogacić. W tym roku nastąpił nawet nieznaczny wzrost odsetka takich opinii (i spadek przeciwnych), ale różnica mieści się jeszcze w granicach dopuszczalnego błędu pomiaru. W zasadzie więc nie zmienia się postrzeganie istotnych różnic szans życiowych członków naszego społeczeństwa, mimo że w tym okresie staliśmy się społeczeństwem nieco bardziej zamożnym. Być może w tej sytuacji rzeczywiste bogactwo wydaje się udziałem jeszcze bardziej nielicznych, a zarazem rosnące różnice w stopniu zamożności sprzyjają poczuciu braku szans.

Tabela 4

Czy sądzi Pan(i), że:	Wskazania respondentów według terminów badań		
	XII '94	I '97	I '99
	w procentach		
- obecnie w Polsce każdy ma równe szanse wzbogacenia się	10	9	7
- obecnie w Polsce ludzie nie mają równych szans, tylko nieliczni mogą się wzbogacić	86	86	89
Trudno powiedzieć	4	5	4

O równych szansach wzbogacenia się znacznie częściej niż inni przekonani są respondenci z wyższym wykształceniem (15%), przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (16%), uczniowie i studenci (14%), pracujący na własny rachunek poza rolnictwem (13%), badani o najwyższych dochodach na osobę (12%) oraz żyjący w dobrych warunkach materialnych (11%).

PRÓG BOGACTWA

Zdecydowana większość badanych (84%) uważa, że bogactwo zaczyna się wówczas, gdy miesięczne dochody na jedną osobę w rodzinie osiągają poziom wyższy niż 1000 zł, przy tym połowa ankietowanych (51%) określa tę granicę na co najmniej 2100 zł na osobę. Co dwudziesty respondent za bogatych uważa dopiero jednak tych, których dochody na osobę wynoszą więcej niż 10 000 zł.

Tabela 5

Od jakich pieniędzy zaczyna się według Pana(i) bogactwo? Ile pieniędzy na jedną osobę miesięcznie musi mieć rodzina, żeby uznawana była za naprawdę bogatą?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	I '97	I '99
	w procentach	
Do 500 zł	1	1
Od 600 do 1000 zł	17	9
Od 1100 do 2000 zł	21	23
Od 2100 do 5000 zł	27	30
Od 5200 do 10 000 zł	11	16
10 100 zł i więcej	5	5
Trudno powiedzieć	18	16

W porównaniu z rokiem '97 znacznie spadł odsetek osób wskazujących na dochody w granicach 600-1000 zł, natomiast wzrósł tych, którzy próg bogactwa sytuują w przedziale 2100-10 000 zł. Wydaje się, że tak duże różnice są nie tylko wynikiem inflacji, zmian wartości pieniądza i wzrostu kosztów utrzymania, ale także zmianą postrzegania tego, co jest zamożnością, podniesienia się, wraz z poprawą sytuacji finansowej części społeczeństwa, poprzeczki, powyżej której uważa się kogoś za osobę zamożną czy bogatą.

Postrzeganie granicy bogactwa jest wyraźnie zależne od pozycji społecznej ankietowanych oraz środowiska społecznego. Wykształcenie i sytuacja materialna (dochody na osobę i ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego) różnicują wysokość wymienianych przez respondentów kwot, od których - ich zdaniem - zaczyna się bogactwo. Im wyższą pozycję zajmują badani, tym częściej wymieniają sumy powyżej 5000 zł na osobę, a rzadziej - kwoty do 2000 zł. Towarzyszy temu zróżnicowanie podawanych kwot zależnie od wielkości miejsca zamieszkania i przynależności do grup społeczno-zawodowych. Niskie kwoty - do 1000 zł - najczęściej wymieniają mieszkańcy wsi, robotnicy niewykwalifikowani, rolnicy, gospodynie domowe. Kwoty wysokie natomiast - najczęściej mieszkańcy największych miast (zob. tabele aneksowe).

KIM SĄ LUDZIE BOGACI?

Ankietowanych prosiliśmy o odpowiedź na pytanie otwarte, co oznacza dla nich określenie „człowiek naprawdę bogaty” - co osoby takie posiadają, czym się zajmują i w jaki sposób doszły do bogactwa. Odpowiedzi poklasyfikowaliśmy na szereg kategorii, zestawiając je z odpowiedziami na takie samo pytanie zadane w latach '92 i '97 (tabele 6-8). Dla danych najnowszych (z roku '99) wprowadziliśmy kilka dodatkowych kategorii (dzieląc kategorie poprzednie), aby uzyskać dokładniejszy obraz ludzi bogatych w społecznej świadomości i uwypuklić to, co jest w tym obrazie nowe - co wystąpiło znacznie częściej niż dawniej i zasługuje na uwagę jako charakterystyczny obecnie sposób postrzegania bogactwa. Kategorie te w tabelach zaznaczone są wcięciem (akapitem). Ponadto nowe określenia, które

odnotowaliśmy w wypowiedziach badanych, nie występujące uprzednio (lub pojawiające się jedynie sporadycznie) wyróżniliśmy kursywą.

Podobnie jak w poprzednich latach do ludzi bogatych badani zaliczali przede wszystkim właścicieli różnego rodzaju przedsiębiorstw - głównie firm produkcyjnych, ale także usługowych. Po raz pierwszy szerzej zaczęły się też pojawiać określenia mówiące o posiadaniu udziałów w spółkach, wskazujące na upowszechnianie się terminologii związanej z rynkiem. W postrzeganiu sfery bogactwa wyraźnie wyodrębnia się kapitał i przedsiębiorczość handlowa wraz z pewnego rodzaju usługami; niektóre z nich dawniej nie były wymieniane. Tego typu określeń jest więcej niż przed dwoma laty (o 7 punktów procentowych), co zapewne wynika z rozwoju tej dziedziny gospodarki. Jako kategorie osobne pojawiają się także właściciele kantorów i banków oraz dużych, nowoczesnych gospodarstw rolnych czy hodowlanych (przede wszystkim wśród mieszkańców wsi). Częstość ich występowania nie uległa zmianie. Nie zmieniła się też częstość wskazywania przede wszystkim na posiadanie kapitału, pieniędzy przynoszących zyski.

Kojarzenie ludzi bogatych z posiadaniem przedsiębiorstw jest tym częstsze, im lepsze warunki materialne, w jakich żyją respondenci. Odwrotnie jest w przypadku wymieniania działalności o charakterze handlowym i finansowym (kantory, banki), o której częściej też mówią respondenci mniej wykształceni. Natomiast o kontaktach w bankach, akcjach, obligacjach czy posiadanych kapitałach mowa tym częściej, im wyższy poziom wykształcenia ankietowanych.

Dużej grupie respondentów - podobnie jak w roku '97 - bogactwo kojarzy się przede wszystkim z posiadaniem luksusowych siedzib, a nie przedsiębiorstw i kapitału, oraz drogich, nowoczesnych samochodów, na które wskazuje się jeszcze częściej niż dawniej (systematyczny wzrost od roku '92). Oczywiście, niektórzy badani myśląc o tym, co mają ludzie bogaci, wskazywali po prostu na dom (a czasem nawet tylko na mieszkanie) i samochód, podczas gdy innym chodziło o wystawne rezydencje i posiadanie kilku luksusowych aut.

Ten ostatni sposób postrzegania zamożności cechuje nieco częściej mieszkańców dużych miast (powyżej 100 tys. ludności), respondentów ze średnim i wyższym wykształceniem, a najrzadziej - pracujących na własny rachunek poza rolnictwem oraz rolników.

W porównaniu z poprzednim sondażem wzrosła też liczba osób wymieniających nieruchomości, kamienice, posiadłości, place, które uważane są, jak można przypuszczać, raczej za źródło dochodu niż przejaw konsumpcji. Tego rodzaju odpowiedzi wyodrębniliśmy w osobną kategorię. O wymienionych wyżej dobrach mówią najczęściej pracujący na własny rachunek oraz przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji.

Warto tu dodać, że „dom i samochód”- pojawiające się w wypowiedziach łącznie czy obok siebie jako przejaw bogactwa - to bardzo częsta stereotypowa zbitka pojęciowa (22% wskazań).

Część badanych wiąże bogactwo głównie z zamożnością i wystawnością trybu życia, w ramach którego bogaci mogą sobie na wszystko pozwolić (na to, o czym inni mogą tylko marzyć). W najnowszych wypowiedziach pojawił się tu wyraźnie nowy wątek dotyczący ubioru. Natomiast - tak jak uprzednio - względnie rzadko wskazywano na różne inne niż domy i samochody dobra materialne, związane z trybem życia, czy takie przejawy zamożności jak kształcenie dzieci w drogich szkołach i inne. Ogólnie rzecz biorąc, ta część wyobrażeń o ludziach bogatych występuje tak samo często jak dawniej. Przez pryzmat konsumpcji najczęściej postrzegają bogactwo ankietowani z wyższym wykształceniem, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz uczniowie i studenci.

Bogactwo kojarzone jest więc przede wszystkim z posiadaniem różnorodnych przedsiębiorstw, pieniędzy, luksusowych dóbr materialnych i z wystawnym życiem. Dobra o charakterze niematerialnym - władza, stanowiska, kwalifikacje, znajomości itp. - w poprzednich sondażach wymieniano bardzo rzadko. Obecnie liczba odpowiedzi wskazujących na tego typu atrybuty czy źródła zamożności wyraźnie wzrosła. Szczególnie uderzające jest pojawienie się relatywnie licznej grupy poglądów kojarzących bogactwo ze strukturami politycznymi - głównie państwowymi, ale także lokalnymi, samorządowymi. Częściej też niż dawniej mówiąc o bogatych wymienia się reprezentantów wolnych zawodów, z jednej strony, oraz osoby zajmujące w firmach stanowiska menedżerskie lub posady nieco innego typu, z drugiej. Pojawiło się też sporo wypowiedzi wskazujących ogólnie na posiadanie dobrej pracy i wykształcenia.

Tabela 6

Co dla Pana(i), Pana(i) znajomych, oznacza określenie „człowiek naprawdę bogaty”? Kogo Pan(i) sobie wyobraża, słysząc to określenie? O jakich ludziach mówi się, że są bogaci? <i>Co mają, czego są właścicielami?</i>	Wypowiedzi respondentów według terminów badań		
	XII '92	I '97	I '99
	w procentach		
Przedsiębiorstwa, firmy, fabryki , zakłady przemysłowe, budowlane, transportowe, usługowe, rzemieślnicze, warsztaty; prowadzą interes, biznes; <i>właściciele i udziałowcy spółek</i>	63	64	63
Hurtownie, przedsiębiorstwa handlowe, sklepy , sieci sklepów, <i>domów towarowych, supermarketów</i> , barów, restauracji, <i>hoteli, moteli, stacji paliw, aptek</i> ; handlarze, kupcy	15	16	23
Właściciele dużych, nowoczesnych gospodarstw rolnych , majątków, gospodarstw ogrodniczych, hodowli, ferm	6	5	5
Właściciele kantorów, banków	2	2	2
Dużo pieniędzy, konta w bankach , akcje, udziały, obligacje, duży kapitał , bardzo wysokie dochody, zyski, majątek przynoszący dochody	19	13	13
Domy, wille, luksusowe domy z basenami, bogato wyposażone , pałace, nieruchomości, kamienice, eleganckie mieszkania	36	42	42
Nieruchomości , kamienice, budynki, posiadłości, place (wyodrębnione jako osobna kategoria w '99)	-	-	5
Drogie, luksusowe samochody, kilka samochodów , nowoczesne samochody	32	38	42
Na wszystko ich stać, mają wszystko - dostatnie życie : mają zapewniony byt, luksus, stać ich na wycieczki zagraniczne, wczasy za granicą, rozrywkę, prowadzą wystawny tryb życia, mają służbę, pomoc domową, luksusowe sprzęty,	10	7	8
Drogie, dobre ubioły, ciuchy (wyodrębnione w '99)	-	-	1
Inne dobra materialne : działka, domek wypoczynkowy, jacht, samolot, biżuteria, dzieła sztuki, obrazy	2	2	2
Dobra niematerialne - dostęp do przywilejów, władzy: nazwisko, osoby publiczne, mają władzę, intratne posady, stanowiska w rządzie; wpływy, układy, znajomości	2	2	1
Mają władzę , stanowiska w rządzie; <i>politycy, ministrowie, posłowie, senatorowie; rządzący; radni</i>	-	-	2
Niektóre stanowiska lub zawody : dyrektorzy, prezesi itp. różnych spółek, firm, przedsiębiorstw; lekarze z prywatną praktyką, adwokaci	-	2	-
Zajmują określone stanowiska, posady : dyrektorzy, prezesi itp. różnych spółek, firm, fabryk, <i>członkowie rad nadzorczych</i>	-	-	3
Wykonują określone zawody : lekarze z prywatną praktyką, dentyści, adwokaci, prawnicy, piosenkarze itp.	-	-	2
Mają dobrą pracę, wysokie zarobki, wykształcenie (ogólnie)	-	-	2
Inne znamiona bogactwa i dostatku , np. kształcą dzieci w drogich szkołach, za granicą; mają normalne warunki (pracę, mieszkanie, telewizor, samochód), mają dobre życie (zdrowie, udane dzieci, piękne żony, szczęśliwą rodzinę, dobrą pracę, wysokie wykształcenie)	3	3	3
Trudno powiedzieć	3	3	4

Przechodząc od kwestii, co mają ludzie bogaci, do odpowiedzi na pytanie, kim są, czym się zajmują, otrzymujemy dość podobny obraz sfery bogactwa. Ludzie bogaci to przede wszystkim ci, którzy prowadzą różnego rodzaju przedsiębiorstwa czy zajmują się handlem.

Zdecydowanie wyraźniej jednak bogactwo wiązane jest ze stanowiskami i określonymi kwalifikacjami zawodowymi. Zbiorcą kategorię z roku '97 podzieliliśmy obecnie na kilka grup, by móc śledzić w przyszłości zmiany w postrzeganiu zawodów, z którymi kojarzy się bogactwo. W sumie odpowiedzi wymieniających przedstawicieli tych grup lub ogólnie osób wykształconych udziela 30% badanych (wzrost w porównaniu ze zbiorczą kategorią z roku '97 o 11 punktów procentowych). Najczęściej wskazuje się na osoby zajmujące wysokie stanowiska w firmach czy spółkach, a następnie - na przedstawicieli wolnych zawodów. Zwraca uwagę wyodrębnianie się w świadomości badanych zajęć związanych z instytucjami finansowymi oraz osób żyjących z operacji finansowych.

Ponadto należy podkreślić wzrost liczby wypowiedzi mówiących o różnych kategoriach osób zajmujących stanowiska we władzach politycznych czy związanych z systemem politycznym, w tym - pojawienie się jako ludzi bogatych osób zajmujących stanowiska we władzach samorządowych.

Niewiele natomiast zmieniły się - jeśli chodzi o częstość występowania - inne elementy obrazu ludzi bogatych: praca za granicą, wskazywanie na cechy charakteru, szczęście, dziedziczenie bogactwa itp.

Niemal taka sama jak przed dwoma laty jest też częstość negatywnych określeń ludzi bogatych, kojarzących bogactwo z nieuczciwością, złodziejstwem czy przestępczością; częściej jednak niż wówczas pojawia się w tych określeniach motyw wyzysku oraz bezwzględności i pada epitet „kapitaliści”.

Tabela 7

Co dla Pana(i), Pana(i) znajomych, oznacza określenie „człowiek naprawdę bogaty”? Kogo Pan(i) sobie wyobraża, słysząc to określenie? O jakich ludziach mówi się, że są bogaci?	Wypowiedzi respondentów według terminów badań		
	XII '92	I '97	I '99
Kim zazwyczaj są, czym się zajmują?	w procentach		
Prowadzą/są właścicielami firm, przedsiębiorstw (mają udziały), zakładów produkcyjnych, rzemieślniczych, usługowych, banków; inwestują, produkują; przedsiębiorcy, prywatna inicjatywa. (W tym w '99 29% to odpowiedzi ogólne typu: „są biznesmenami”, „prowadzą interesy”)	61	63	69
Zajmują się handlem, pośrednictwem , mają hurtownie, sklepy; handlują z zagranicą, prowadzą kantory	41	29	29
Spekulują na giełdzie, pomnażają pieniądze (ogólnie)	-	-	1
Właściciele dużych gospodarstw rolnych , ogrodnicy, hodowcy	-	3	3
Związani z władzą: zajmujący wysokie stanowiska państwowe, politycy, posłowie, senatorowie, wysocy urzędnicy państwowi, dyplomaci, rządzą krajem, u władzy, mają układy, <i>nowa nomenklatura</i> ; byli prominenci, związani z dawną władzą (1% w '99)	5	6	10
Zajmują wysokie stanowiska we władzach samorządowych: urzędnicy, członkowie zarządu miasta, burmistrz itp.	-	-	1
Ludzie wykształceni, specjaliści wysokiej klasy, ludzie na stanowiskach , dyrektorzy, dobrzy fachowcy, przedstawiciele atrakcyjnych zawodów: redaktorzy tv, prawnicy, notariusze, stomatolodzy, bankierzy, ekonomiści etc.	13	19	-
Zajmują wysokie stanowiska w firmach , spółkach, także firmach państwowych; dyrektorzy, prezesi, członkowie zarządów, rad nadzorczych	-	-	10
Zajmują wysokie stanowiska (ogólnie, bez bliższego określenia), kierownicze; mający władzę i pieniądze; mają dobrze płatną pracę , dobrą pracę	-	-	4
Mają wykształcenie (średnie, wyższe) - ogólnie; inteligenci	-	-	4
Wykonują wolne zawody takie jak: lekarze, dentyści, prawnicy, <i>doradcy podatkowi</i> , adwokaci, <i>notariusze</i> i inne wymagające wykształcenia	-	-	6
Są bankowcami (bankierami), finansistami , ekonomistami, maklerami	-	-	3
Wykonują różne inne zawody (aktorzy, piosenkarze i inne związane z rozrywką - 1%; księża - 1%)	-	-	3
Pracujący, zarabiający za granicą , bogacą się na wyjazdach zagranicznych	1	2	2
Oszuści, aferzyści, cwaniacy, kombinatorzy , wyzyskiwacze, złodzieje, <i>przemytnicy</i> ; nieuczciwie prowadzą interesy, mają nielegalne źródła dochodów, związani z przestępczością	9	11	8
Wyzyskiwacze , ludzie bezwzględni ; ci, na których inni pracują; żyjąc kosztem innych ludzi itp., kapitałiści	-	-	1
Określenia ze względu na cechy charakteru , np. przebiegli, sprytni, odważni, dynamiczni, prężni, inteligentni	4	-	2
Inne określenia ludzi bogatych: którym się poszczęściło, dorobili się szybko, operatywni, dostali spadek, dzieci bogatych; <i>nic nie robią, korzystają z życia, zajmują się tym, na co mają ochotę</i> (1% w '99)	2	4	2
Inne odpowiedzi	8	3	2
Trudno powiedzieć	5	5	6

Opinie o tym, w jaki sposób ludzie bogaci zyskali swój majątek, są podzielone. Prawie równie często wymienia się w tym kontekście pozytywne cechy charakteru i postępowania jak cechy negatywne. W porównaniu z rokiem '97 spadł odsetek respondentów dostrzegających źródło zamożności w ciężkiej, solidnej pracy, rzadziej też wskazuje się obecnie na pomoc finansową rodziny. Pozytywne cechy charakteru, kwalifikacje i umiejętność wykorzystania sprzyjających okoliczności czy pracę za granicą wymieniano tak samo często jak przed dwoma laty. Wydaje się, że stopniowo (od roku '92) rośnie znaczenie przypisywane szczęściu, przypadkowi, choć różnice są nieznaczne. Ciekawe, że czynnik ten dostrzegają zwłaszcza pracujący na własny rachunek poza rolnictwem.

Upatrywaniem źródeł bogactwa w ciężkiej pracy wyróżniają się respondenci z wyższym wykształceniem i pracujący na własny rachunek poza rolnictwem; ponadto wskazania na pracę są tym częstsze, im lepsza sytuacja finansowa badanych (mierzona wysokością dochodów na osobę i oceną własnych warunków materialnych). Cechy charakteru sprzyjające wzbogaceniu się, podobnie jak wykształcenie i kwalifikacje, szczególnie często wymieniają ankietowani z wyższym wykształceniem. Natomiast rolnicy i osoby pracujące na własny rachunek wyjątkowo rzadko wymieniają w tym kontekście wykształcenie.

Nieco rzadziej wskazywane są również negatywne cechy postępowania, takie jak: oszustwo, kradzież, omijanie prawa itp. W tym przypadku mamy do czynienia z tendencją malejącą, szczególnie jeśli porównamy obecne wyniki z tymi z roku '92. Znacznie rzadziej też wymienia się korzyści uzyskane nieuczciwie przy zmianie ustroju kosztem majątku państwowego. Natomiast nową, rosnącą kategorią odpowiedzi stało się ogólne wskazywanie na układy, znajomości, koneksje i powiązania polityczne - niezależnie od ich źródeł czy politycznej przeszłości.

Ogólnie rzecz biorąc, respondenci z wyższym wykształceniem mniej często niż pozostali wymieniają negatywne cechy postępowania, takie jak: oszustwa, kradzież, omijanie prawa czy przejmowanie państwowego majątku albo bezwzględność czy wykorzystywanie innych, ale wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia wyraźnie rośnie odsetek badanych, którzy wskazują na układy, znajomości i powiązania.

Tabela 8

Co dla Pana(i), Pana(i) znajomych, oznacza określenie „człowiek naprawdę bogaty”? Kogo Pan(i) sobie wyobraża, słysząc to określenie? O jakich ludziach mówi się, że są bogaci?	Wypowiedzi respondentów według terminów badań		
	XII '92	I '97	I '99
Dzięki czemu, w jaki sposób doszli do bogactwa?	w procentach		
<i>Pozytywne cechy charakteru i postępowania:</i>			
Solidna, ciężka praca, dzięki pracy	26	36	29
Cechy charakteru: zaradność życiowa, spryt, odwaga, ryzyko, żyłka do interesów, spryt do robienia pieniędzy, wytrwałość, talent, zdolności organizacyjne, mądrość, młodość	31	26	26
Wykształcenie , fachowość, kwalifikacje; <i>znajomość przepisów</i>	-	9	9
Sprzyjające okoliczności , wykorzystanie sytuacji na rynku w sensie obojętnym lub pozytywnym, np. ich produkcja znalazła zbyt, podjęli ryzyko produkcji, jakiegoś przedsięwzięcia, wiedzieli, czym handlować, czym się zająć, gdzie ulokować swój kapitał, właściwie inwestowali	4	10	10
Praca za granicą , zarobki za granicą	5	5	4
<i>Negatywne cechy charakteru i postępowania:</i>			
Oszustwa , oszustwa podatkowe, złodziejstwo , lewe interesy, brudne pieniądze, cwaniactwo, omijanie prawa , kombinacje etc.	52	37	34
Przejmowanie , wykupienie tanio majątku państwowego po zmianie ustroju, doprowadzenie do upadłości zakładów, żeby je wykupić, przywileje, układy, protekcja, znajomości, powiązania z władzą dawną i obecną , korzyści ze stanowisk , dostęp do informacji	12	9	2
Układy, znajomości , koneksje; powiązania polityczne (ogólnie)	-	-	14
<i>Mechanizmy, czynniki zewnętrzne:</i>			
Mieli kapitał , bogatych rodziców, spadek, mieli dobry start finansowy, oparcie w rodzinie, pomoc, mogli pomnażać pieniądze, które mieli już wcześniej	12	16	10
Zmiana ustroju, prywatyzacja, kapitalizm , dzięki zmianom gospodarczym - w sensie pozytywnym	3	2	1
Szczęście , przypadek	3	6	8
Inne odpowiedzi	5	4	3
Trudno powiedzieć	7	7	12

Trudno więc mówić o poprawie czy pogorszeniu się wizerunku ludzi bogatych w ostatnich latach. W wyobrażeniach dotyczących bogactwa mamy raczej do czynienia z pojawieniem się nowych rysów, wynikających z rozwoju gospodarki rynkowej (także rynku usług wykształconych specjalistów) i nowych instytucji gospodarczych, ale wskazujących także na powiązania z układami władzy różnych szczebli. W świadomości społecznej czynnikami wzrostu zamożności stają się polityczne znajomości i władza polityczna.

Innym rysem ludzi bogatych, który zaczyna się coraz częściej pojawiać w wypowiedziach respondentów, jest bezwzględność wobec innych. W odpowiedziach na pytanie dotyczące czynników decydujących o tym, że niektórzy ludzie szybko się wzbogacają, w sposób istotny wzrósł odsetek wskazujących na bezwzględność. W pytaniu tym, w odróżnieniu od poprzednich, przedstawiliśmy respondentom listę czynników, spośród których mogli wybrać nie więcej niż trzy.

Tabela 9

Co, Pana(i) zdaniem, przede wszystkim decyduje o tym, że niektórzy ludzie w stosunkowo krótkim czasie dochodzą do wielkich pieniędzy? Proszę wybrać nie więcej niż trzy czynniki	Wskazania respondentów według terminów badań*			
	X '92	XII '94	I '97	I '99
	w procentach			
Odwaga i gotowość ryzyka	38	36	49	46
Pracowitość, całkowite poświęcenie się temu, co robią	26	31	46	41
Ich talenty i zdolności	29	32	40	39
Lekceważenie lub omijanie prawa	44	42	40	38
Luki prawne	39	39	34	34
Bezwzględność w stosunku do innych ludzi	27	23	29	35
Szczęście, ślepy los	15	17	20	17
Przekupstwo urzędników	32	28	19	21
Pomoc rodziny	10	8	13	13
Coś innego	2	1	1	3
Trudno powiedzieć	3	4	2	3

* Odsetki nie sumują się do stu, gdyż respondenci mogli wskazać trzy czynniki.

Zmniejszyły się odsetki badanych wskazujących na pracowitość jako czynnik decydujący o wzbogaceniu się w krótkim czasie, oraz - w nieznacznym stopniu - na odwagę i gotowość podjęcia ryzyka, nadal jednak podobnie jak w roku '97 cechy pozytywne wskazywane są trochę częściej niż negatywne.

Na odwagę, pracowitość i zdolności, czyli pozytywne cechy sprzyjające wzbogaceniu się ankietowani wskazują tym częściej, im lepszą mają sytuację materialną. Nieco słabszy jest związek z poziomem wykształcenia, ale respondenci z wyższym wykształceniem znacznie

częściej niż pozostali wskazują na wymienione cechy. Częściej niż inni cechy te - zwłaszcza pracowitość - dostrzegają mieszkańcy wielkich aglomeracji miejskich. Spośród grup społeczno-zawodowych zdolności i gotowość do ryzyka, odwagę, szczególnie często wskazują przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, a pracowitość - pracujący na własny rachunek (poza rolnictwem) oraz - co warto podkreślić - uczniowie i studenci. Natomiast najrzadziej na cechy te zwracają uwagę rolnicy i renciści.

Szczerze jest wskazywane najczęściej przez badanych z wykształceniem podstawowym, respondentów najstarszych, rencistów i emerytów oraz szczególnie często przez gospodynie domowe. Na ten czynnik badani wskazywali znacznie częściej, gdy mieli podane możliwości odpowiedzi niż wypowiadając się swobodnie (na pytanie otwarte). Odpowiadając na pytanie otwarte rzadziej natomiast mówili o pracowitości.

Pomoc rodziny to czynnik dostrzegany głównie przez mieszkańców wsi oraz miast małych i średniej wielkości, a także przez rolników, robotników niewykwalifikowanych i gospodynie domowe, osoby z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym, respondentów o niskich dochodach, żyjących w średnich lub złych warunkach.

Takie cechy negatywne jak omijanie prawa, przekupstwo i bezwzględność respondenci wskazują tym częściej, im gorszą mają sytuację finansową, a także im mniej są wykształceni (z wyjątkiem bezwzględności, którą zdecydowanie rzadziej wymieniają jedynie respondenci z wyższym wykształceniem). W przypadku wykorzystywania luk prawnych mamy do czynienia z zależnością odwrotną - wykształcenie sprzyja wskazywaniu na ten czynnik. Przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, pracownicy umysłowi niższego szczebla i pracujący na własny rachunek poza rolnictwem szczególnie często wskazują na omijanie prawa jako źródło szybkiego wzbogacenia się, natomiast najrzadziej spośród wszystkich wskazują przekupstwo.

O omijaniu prawa mówią najczęściej gospodynie domowe, bezrobotni oraz renciści i emeryci, a o bezwzględności - robotnicy wykwalifikowani (najrzadziej natomiast - m.in. pracujący na własny rachunek; zob. tabele aneksowe).

AKCEPTACJA BOGACTWA

Stosunek badanych do istnienia w społeczeństwie ludzi bogatych - znacznie bogatszych od innych - jest zróżnicowany. Prawie trzy czwarte respondentów (72%) - podobnie jak przed dwoma laty - uważa, że istnienie ludzi znacznie bogatszych od innych jest czymś naturalnym, a blisko połowa (49%) - nieznacznie mniej niż wówczas - sądzi także, że jest to korzystne dla społeczeństwa. Jednak tylko nieco ponad jedna trzecia badanych (36%) uważa, że jest to sprawiedliwe, przeważają zaś (42%) osoby będące przeciwnego zdania. Obecnie bogactwo jest częściej uważane za przejaw niesprawiedliwości niż przed dwoma laty, wydaje się więc, że zmalała społeczna akceptacja istnienia w społeczeństwie znacznych różnic majątkowych.

Trzeba tu dodać, że obecnie zdecydowana większość respondentów (89%) sądzi też, iż zbyt duże są w naszym kraju różnice między najwyższymi a najniższymi dochodami. W ciągu ostatnich kilku lat osób takich przybyło. Jest ich też znacznie więcej niż pod koniec lat osiemdziesiątych (64%), kiedy to, jak się wydaje, mniej ludzi skłonnych było dostrzegać w społeczeństwie tego rodzaju różnice².

Tabela 10

Czy to, że niektórzy ludzie są znacznie bogatsi od innych:	Wskazania respondentów według terminów badań		
	XII '94	I '97	I '99
	w procentach		
– jest czymś naturalnym	69	74	72
– jest czymś nienaturalnym	17	12	14
Trudno powiedzieć	13	14	14
– jest korzystne dla społeczeństwa	45	53	49
– jest niekorzystne dla społeczeństwa	31	23	27
Trudno powiedzieć	24	24	24
– jest sprawiedliwe	38	40	36
– jest niesprawiedliwe	39	34	42
Trudno powiedzieć	24	26	22

² Por. komunikat CBOS „Granice, źródła i funkcje bogactwa w opinii społecznej”, styczeń '95.

Na akceptację bogactwa wyraźnie wpływa pozycja społeczna ankietowanych. Im są lepiej wykształceni i mają lepsze warunki materialne, tym częściej aprobują istnienie w społeczeństwie ludzi znacznie bogatszych niż inni - większy odsetek z nich uważa, że fakt ten jest czymś naturalnym, korzystnym dla społeczeństwa i sprawiedliwym. Natomiast im niższe wykształcenie badanych i gorsza ich sytuacja materialna, tym częstsza dezaprobatą wyróżniającego się bogactwa.

Z przeprowadzonych analiz wynika także, że akceptacja bogactwa jest wyraźnie powiązana z oceną dochodów własnej rodziny w porównaniu z innymi, zwłaszcza gdy chodzi o opinie na temat sprawiedliwości znacznych różnic pod względem zamożności³, oraz z oceną poziomu własnego życia. Relatywne poczucie upośledzenia ma prawdopodobnie istotny wpływ na opinie w tej sprawie.

Istnienie ludzi bogatszych od innych uważają za rzecz naturalną najczęściej uczniowie i studenci, pracujący na własny rachunek poza rolnictwem oraz przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, a najrzadziej - renciści, emeryci i robotnicy wykwalifikowani. Społeczne korzyści w istnieniu bogatych dostrzegają przede wszystkim pracujący na własny rachunek; najrzadziej widzą je renciści i bezrobotni. Sprawiedliwość takiego zróżnicowania społeczeństwa uznają najczęściej - obok pracujących na własny rachunek - uczniowie i studenci, kadra kierownicza i inteligencja oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla. Za niesprawiedliwy uważają ten fakt szczególnie często robotnicy niewykwalifikowani i renciści (zob. tabele aneksowe).

Porównując akceptację wyróżniającego się bogactwa z odpowiedziami ankietowanych na pytanie o to, jakie czynniki decydują, że niektórzy ludzie dochodzą do wielkich pieniędzy (tabela 9), można zauważyć, iż akceptacja bogactwa jako czegoś naturalnego, korzystnego dla społeczeństwa i sprawiedliwego wiąże się ze wskazywaniem na pozytywne cechy ludzi, którzy się dorobili - odwagę i gotowość podjęcia ryzyka, pracowitość, talenty i zdolności. Natomiast brak akceptacji istnienia w społeczeństwie ludzi znacznie bogatszych od innych wiąże się ze znacznie częstszym wskazywaniem na takie czynniki decydujące o szybkim

³ V Cramera = 0.23.

wzbogaceniu się, jak: omijanie prawa i wykorzystywanie luk prawnych, przekupstwo i bezwzględność w stosunku do innych ludzi.

Wśród badanych przeważa opinia (46%), że osoby bogate nie cieszą się szacunkiem i poważaniem w społeczeństwie; przeciwnego zdania jest co trzeci respondent (33%). Spory odsetek badanych - podobnie jak przy pytaniach o akceptację bogactwa - nie ma wyrobionego zdania na ten temat. W porównaniu z wynikami sondażu sprzed dwóch lat zmiany są nieznaczne.

Tabela 11

Czy bogaci cieszą się, Pana(i) zdaniem, szacunkiem i poważaniem ze strony innych ludzi?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	XII '92	XII '94	I '97	I '99
	w procentach			
Zdecydowanie tak	5	6	6	6
Raczej tak	25	27	26	27
Raczej nie	34	42	37	39
Zdecydowanie nie	11	9	7	7
Trudno powiedzieć	25	16	24	21

Opinie na temat szacunku, jakim cieszą się ludzie bogaci, zależą od wykształcenia i sytuacji materialnej respondentów - bardziej wykształceni i lepiej sytuowani częściej uważają, że ludzie bogaci są poważani. Przekonanie takie przeważa jednak tylko w dwóch grupach społeczno-zawodowych: wśród kadry kierowniczej i inteligencji oraz wśród pracowników fizyczno-umysłowych. W pozostałych grupach dominuje pogląd przeciwny, także wśród pracujących na własny rachunek, a szczególnie duże różnice występują wśród rolników i bezrobotnych.

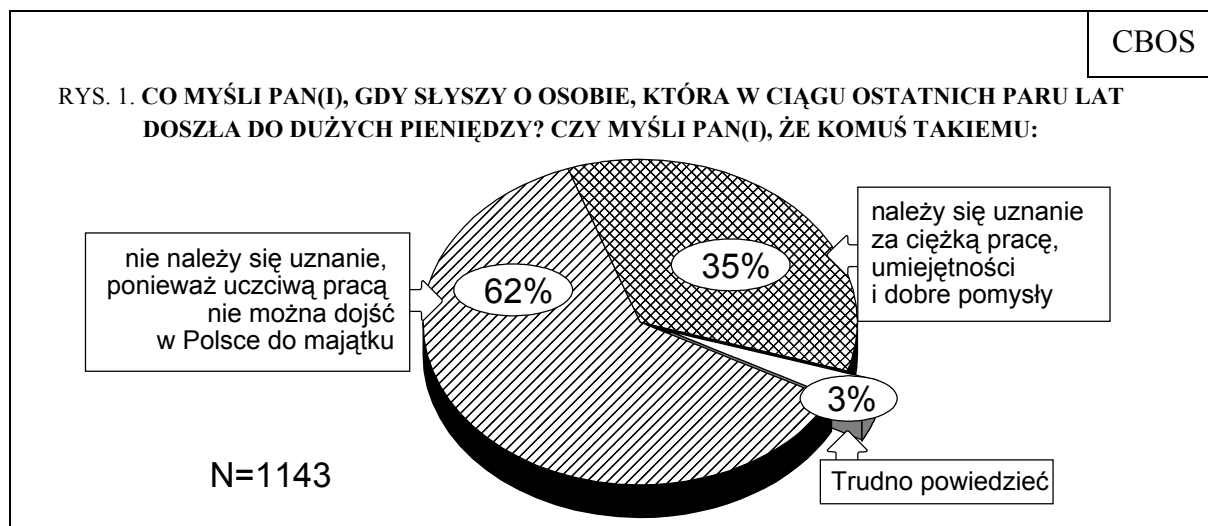
Badanych, którzy sądzą, że bogaci nie znajdują w społeczeństwie szacunku i poważania, zapytaliśmy, jakie są - ich zdaniem - przyczyny tego stanu rzeczy.

Tabela 12

Z jakiego powodu ludzie nie szanują bogatych?	Wypowiedzi respondentów	
	I '97 N=485	I '99 N=534
	w procentach	
Bogactwo budzi zazdrość, zawiść	45	41
Bogactwo budzi podejrzenie o nieuczciwość , machlojki, omijanie prawa, złodziejstwo, oszustwo, nie budzi zaufania. Nowobogactwo (1% w '99) - zamożność bez tradycji, przeszłości; nie wiadomo, jak się dorobili; wpływ zmiany systemu	28	33
Bogaci demonstrują brak szacunku dla biednych , pogardę dla innych, obnoszą się z bogactwem, są zarozumiali, zadzierają nosa, wywyższają się	24	24
Nie dzielą się z innymi , są samolubni, chciwi, skąpi, egoistyczni, nikomu nie pomagają , są pazerni i inne negatywne cechy charakteru	9	9
Bogaci są bezwzględni w dążeniu do pieniędzy, wykorzystują innych (biednych, pracowników itp.), żerują na ludzkiej krzywdzie, źle płacą innym	7	11
Drażni sam fakt zróznicowania dochodów i dysproporcje między biednymi i bogatymi	3	4
Inne uzasadnienia, np. <i>u nas nie łączy się bogactwa z pracą</i> , i inne odpowiedzi	5	2
Trudno powiedzieć	1	2

Najczęściej podkreślano - tak jak przed dwoma laty - że bogactwo budzi zazdrość i zawiść, choć w tym roku odsetek takich wypowiedzi nieco zmalał. Co trzeci ankietowany, który uważa, że nie szanuje się ludzi bogatych, kojarzy zamożność z nieuczciwością i niejasnym pochodzeniem oraz nowobogactwem. Takich wypowiedzi jest obecnie więcej niż w roku '97. Prawie jedna czwarta uważa, że powodem braku szacunku jest wywyższanie się nad innymi, okazywanie lekceważenia. Znaczna część badanych widzi też źródło braku szacunku w cechach charakteru i postępowaniu ludzi bogatych - ich egoizmie i bezwzględności. O wykorzystywaniu innych w dążeniu do pieniędzy wspomina się dziś częściej niż przed dwoma laty. Można powiedzieć, że pogłębiły się „czarne” rysy portretu osób bogatych.

Dodajmy, że w odpowiedzi na inne pytanie - dotyczące ludzi, którzy wzbogacili się - większość ogółu ankietowanych odmawia im uznania.

Z kolei respondenci, którzy uważają, że ludzie bogaci cieszą się szacunkiem, podobnie jak w roku '97 najczęściej stwierdzają, że bogactwo imponuje, samo w sobie budzi poważanie.

Tabela 13

Czym sobie ludzie bogaci zasłużyli na szacunek ze strony innych ludzi?	Wypowiedzi respondentów	
	I '97 N=347	I '99 N=372
	w procentach	
Pieniądze i bogactwo budzą szacunek, bogactwo imponuje innym	30	29
Ze względu na takie cechy charakteru, jak: ambicja, inteligencja, zdolności, zaradność, przedsiębiorczość, odwaga w podejmowaniu ryzyka, fachowość i inne pozytywne cechy sprzyjające osiągnięciu sukcesu, są to ludzie sukcesu	26	27
Umiejętnością przystosowania się do przemian: umieli dostosować się do przemian gospodarczych, odnaleźć w nowej rzeczywistości, dali radę w nowych warunkach, przewidywaniem, umiejętnością radzenia sobie w różnych sytuacjach	-	5
Do bogactwa doszli uczciwą, ciężką pracą , są pracowici, szanują pracę	22	25
Ze względu na swoją postawę moralną i społeczną: pomagają biednym , niosą pomoc potrzebującym, wspierają cele charytatywne i różnego rodzaju instytucje (domy dziecka), dobrze odnoszą się do ludzi, nie wywyższają się; udzielają się społecznie	21	12
Ze względu na wykształcenie , stanowisko, wysoką pozycję społeczną, (także: kulturę, obycie - w '97)	8	6
Ze względu na kulturę osobistą, obycie, styl życia: wyglądem, stylem bycia, ubiorem; są mili, uprzejmi, życzliwi, umieją się znaleźć, wyróżniają się w społeczeństwie pod każdym względem	-	7
Dają zarobić innym: zapewniają pracę, tworzą nowe stanowiska pracy	5	8
Inne uzasadnienia zasłużonego szacunku	5	6
Trudno powiedzieć	10	5

Wielu badanych wymienia różne pozytywne cechy charakteru ludzi bogatych, decydujące o ich sukcesie (27%) oraz - wyodrębnioną w tym roku w osobną kategorię - ocenianą pozytywnie umiejętność przystosowania się do przemian społecznych, zmiany warunków (5%). Ankietowani często też podkreślali ciężką pracę, jaka doprowadziła do bogactwa (25%), ponadto wskazywali wysoką pozycję społeczną osób bogatych oraz ich pozytywną rolę w tworzeniu miejsc pracy.

O wiele rzadziej jednak niż przed dwoma laty badani zwracali uwagę na pozytywną postawę społeczną osób bogatych: świadczenie pomocy potrzebującym, działalność charytatywną, dobre odnoszenie się do innych.

Warto podkreślić, że wśród cech uzasadniających poważanie okazywane ludziom bogatym pojawił się nowy rys - uprzednio nieobecny w wypowiedziach badanych lub występujący rzadko. Jest to wyróżniająca kultura osobista i styl bycia. Pojawienie się tej cechy wskazuje wyraźnie na wzorotwórczą rolę ludzi zamożnych, tworzenie się elity społecznej opartej na bogactwie.

Po wyraźnej poprawie wizerunku ludzi bogatych i pozytywnej zmianie stosunku do nich w latach '94 - '97, obecnie obserwujemy raczej stabilizację opinii i postaw wobec bogactwa, a niektóre zmiany w obrazie ludzi bogatych można przypisać rozwojowi gospodarczemu. Należy jednak zwrócić uwagę na pewien spadek społecznej akceptacji bogactwa, wzrost poczucia niesprawiedliwości i utrzymywanie się poczucia nierówności szans na wzbogacenie się oraz pogłębienie się niektórych negatywnych rysów osób bogatych (np. bezwzględności) czy mniej częste wskazywanie na ich prospołeczną postawę i działalność charytatywną. Zmieniło się także społeczne postrzeganie czynników, które decydują o wzbogaceniu się: wzrosło znaczenia stanowisk i kwalifikacji czy wykształcenia oraz władzy i układów, częściej niż dawniej kojarzy się bogactwo z władzą na szczeblu państwowym i lokalnym.

Opracował

Włodzimierz DERCZYŃSKI

A N E K S

Tabela 1. Mówi się, że w Polsce jest dużo biedy, ale mówi się też, że przybywa ludzi naprawdę bogatych. Czy dużo, Pana(i) zdaniem, jest dziś w naszym kraju ludzi bogatych? Ilu bogatych przypada, Pana(i) zdaniem, na tysiąc mieszkańców Polski?

	(%)						
	1%	5%	10%	20%	25% i więcej	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	15	20	22	15	18	10	1143
Płeć							
Mężczyźni	18	23	21	15	16	7	541
Kobiety	12	18	22	15	20	13	601
Wiek							
18-24 lat	9	16	29	15	21	11	163
25-34	17	17	21	16	21	7	201
35-44	15	27	20	15	15	8	219
45-54	17	21	21	17	14	9	234
55-64	16	20	21	14	17	12	145
65 lat i więcej	14	18	18	13	20	16	181
Miejsce zamieszkania							
Wieś	11	20	23	13	19	13	419
Miasto do 20 tys.	17	15	19	20	19	9	141
od 21 do 100 tys.	14	23	21	15	18	9	216
101-500 tys.	18	19	20	18	19	6	229
501 tys. i więcej mieszk.	21	21	22	13	9	13	134
Wykształcenie							
Podstawowe	11	16	21	17	23	13	361
Zasadnicze zawodowe	14	20	23	14	20	9	298
Średnie	18	21	21	17	14	9	379
Wyższe	20	32	22	8	7	10	105
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	21	25	25	14	8	6	79
Prac. umysł. niż. szczebla	16	29	18	15	15	7	122
Pracownicy fiz.- umysł.	18	19	28	16	17	3	95
Robotnicy wykwalifikowani	18	19	22	18	17	7	116
Robotnicy niewykwalifik.	15	15	14	19	25	11	62
Rolnicy	12	21	24	10	23	11	74
Pracujący na własny rach.	29	25	18	7	7	14	51
Bierni zawodowo							
Renciści	14	19	23	14	16	15	119
Emeryci	13	18	16	16	20	18	218
Uczniowie i studenci	8	12	39	17	13	12	56
Bezrobotni	9	19	26	18	19	11	85
Gospodynie domowe i inni	9	18	17	15	34	6	64
Pracuje w:							
sferze budżetowej	18	23	20	15	18	6	126
sekt. państw. publicznym	16	27	25	17	10	5	125
sp. właśc. pryw. i państwa	19	22	18	16	14	11	103
sekt. pryw. poza rolnict.	21	21	21	13	18	7	191
prywatnym gosp. rolnym	12	22	19	11	23	12	82
Dochody na jedną osobę							
Do 275 zł	12	18	24	13	23	10	244
276 - 399	10	19	20	17	24	9	173
400 - 549	17	16	25	15	19	8	245
550 - 799	17	24	16	22	12	9	179
Powyżej 799 zł	19	33	22	15	5	7	137
Ocena własnych war. mater.							
Źle	13	16	20	18	22	12	320
Średnie	15	21	24	14	17	10	577
Dobre	18	24	19	14	15	10	246
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	15	15	18	20	15	17	66
Raz w tygodniu	15	19	24	15	19	9	550
Kilka razy w miesiącu	13	18	16	19	20	14	171
Kilka razy w roku	16	27	20	12	16	9	257
W ogóle nie uczestniczy	16	17	26	16	18	7	95
Poglądy polityczne							
Lewica	16	26	19	21	14	4	253
Centrum	17	24	20	14	15	10	358
Prawica	17	15	25	15	20	8	280
Trudno powiedzieć	8	15	23	11	23	20	250

Tabela 2. Jak Pan sądzi, czy w ciągu najbliższych kilku lat ludzi naprawdę bogatych będzie w Polsce:

(%)

	więcej niż obecnie	tyle samo	mniej niż obecnie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	52	27	9	12	1143
Płeć					
Mężczyźni	56	26	8	9	541
Kobiety	48	27	10	15	601
Wiek					
18-24 lat	43	32	12	12	163
25-34	56	24	11	10	201
35-44	53	28	10	9	219
45-54	58	25	8	9	234
55-64	56	24	9	11	145
65 lat i więcej	43	26	8	23	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	41	27	14	18	419
Miasto do 20 tys.	55	27	7	11	141
od 21 do 100 tys.	61	23	6	10	216
101-500 tys.	55	29	9	7	229
501 tys. i więcej mieszk.	62	25	6	7	134
Wykształcenie					
Podstawowe	44	27	10	19	361
Zasadnicze zawodowe	49	26	13	11	298
Średnie	60	26	7	8	379
Wyższe	59	29	6	7	105
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	61	29	7	3	79
Prac. umysł. niż. szczebla	61	26	8	4	122
Pracownicy fiz. - umysł.	62	23	10	5	95
Robotnicy wykwalifikowani	52	29	11	8	116
Robotnicy niewykwalifik.	55	23	10	12	62
Rolnicy	28	22	22	28	74
Pracujący na własny rach.	68	30	2	0	51
Bierni zawodowo					
Renciści	44	29	7	19	119
Emeryci	51	22	7	20	218
Uczniowie i studenci	59	30	4	7	56
Bezrobotni	35	36	13	16	85
Gospodynie domowe i inni	52	26	14	8	64
Pracuje w:					
sferze budżetowej	57	28	10	4	126
sekt. państw., publicznym	61	27	6	6	125
sp. właśc. pryw. i państwa	61	25	10	4	103
sekt. pryw. poza rolnict.	60	26	7	7	191
prywatnym gosp. rolnym	29	26	21	25	82
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	39	27	14	21	244
276 - 399	47	30	12	11	173
400 - 549	57	28	6	9	245
550 - 799	66	21	7	6	179
Powyżej 799 zł	62	26	8	5	137
Ocena własnych war. mater.					
Złe	45	24	11	19	320
Średnie	51	27	11	12	577
Dobre	64	28	4	4	246
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	46	26	13	15	66
Raz w tygodniu	48	29	11	12	550
Kilka razy w miesiącu	55	31	6	8	171
Kilka razy w roku	59	18	8	15	257
W ogóle nie uczestniczy	54	28	8	9	95
Poglądy polityczne					
Lewica	59	24	9	7	253
Centrum	54	27	9	10	358
Prawica	52	31	10	8	280
Trudno powiedzieć	42	23	11	24	250

Tabela 3. Od jakich pieniędzy zaczyna się według Pana(i) bogactwo? Ile pieniędzy na jedną osobę miesięcznie musi mieć rodzina, żeby uznawana była za naprawdę bogatą?

(%)

	100 - 1000 zł	1100 - 2000 zł	2100 - 5000 zł	5200 - 10 000 zł	11000 - 50 000 zł	Reszta	Liczba osób
Ogółem	10	23	30	16	5	16	1143
Płeć							
Mężczyźni	10	19	33	18	6	14	542
Kobiety	9	27	28	14	5	18	601
Wiek							
18-24 lat	6	29	28	15	8	15	163
25-34	11	23	36	16	3	11	201
35-44	16	22	29	16	4	13	219
45-54	7	26	30	18	6	13	234
55-64	7	21	32	15	6	18	145
65 lat i więcej	9	17	26	14	5	29	181
Miejsce zamieszkania							
Wieś	17	25	24	9	4	21	420
Miasto do 20 tys.	9	27	29	12	6	17	141
od 21 do 100 tys.	5	29	33	14	6	13	216
101-500 tys.	5	19	34	24	7	11	229
501 tys. i więcej mieszk.	1	9	41	28	6	15	134
Wykształcenie							
Podstawowe	13	25	27	11	4	21	361
Zasadnicze zawodowe	11	24	33	13	6	12	298
Średnie	7	21	32	20	5	14	379
Wyższe	3	17	31	27	8	13	105
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	4	17	33	23	8	15	79
Prac. umysł. niż. szczebla	6	21	33	24	8	9	122
Pracownicy fiz. - umysł.	7	17	33	25	6	11	95
Robotnicy wykwalifikowani	10	18	34	12	11	15	116
Robotnicy niewykwalifik.	24	37	28	1	1	8	62
Rolnicy	16	23	20	19	2	20	74
Pracujący na własny rach.	2	24	30	22	6	16	51
Bierni zawodowo							
Renciści	9	24	30	10	4	22	119
Emeryci	8	20	29	15	4	24	218
Uczniowie i studenci	7	24	34	11	8	17	56
Bezrobotni	11	31	36	15	1	6	85
Gospodynie domowe i inni	17	34	20	10	1	19	64
Pracuje w:							
sferze budżetowej	8	30	30	15	5	11	126
sekt. państw., publicznym	7	18	39	17	9	10	125
sp. właśc. pryw. i państwa	11	17	31	19	12	10	103
sekt. pryw. poza rolnict.	8	20	30	21	7	14	191
prywatnym gosp. rolnym	13	22	22	19	2	22	82
Dochody na jedną osobę							
Do 275 zł	18	30	26	9	2	14	244
276 - 399	13	28	28	13	6	11	173
400 - 549	7	22	32	17	3	18	246
550 - 799	4	23	31	20	7	15	179
Powyżej 799 zł	0	12	42	27	10	9	137
Ocena własnych war. mater.							
Złe	12	25	25	13	4	20	320
Średnie	9	22	34	16	4	15	577
Dobre	7	23	29	19	10	13	246
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	6	11	40	20	6	18	66
Raz w tygodniu	11	28	27	15	4	15	550
Kilka razy w miesiącu	7	27	29	15	5	18	171
Kilka razy w roku	11	14	36	17	6	17	257
W ogóle nie uczestniczy	4	21	31	17	10	17	95
Poglądy polityczne							
Lewica	11	21	32	18	5	12	253
Centrum	7	24	29	19	7	15	358
Prawica	10	22	32	17	6	12	280
Trudno powiedzieć	12	24	28	8	3	25	250

Tabela 4. Co dla Pana(i), Pana(i) znajomych, oznacza określenie "człowiek naprawdę bogaty"? Kogo Pan(i) sobie wyobraża, słysząc to określenie? O jakich ludziach mówi się, że są bogaci? Co mają, czego są właścicielami?
 1 - Przedsiębiorstwa, biznes; 2 - Firmy handlowe, kantory i banki; 3 - Duże gospodarstwa rolne i inne;
 4 - Pieniądże, kapitał - konta, akcje, udziały; 5 - Domy i samochody; 6 - Nieruchomości; 7 - Dostatnie życie, różne dobra, drogie ubiory; 8 - Dobre, udane życie - pracę, zarobki, wykształcenie, zdrowie, udane dzieci itp.

	1	2	3	4	5	6	7	8
Ogółem	63	24	5	13	48	5	11	4
Płeć								
Mężczyźni	66	23	5	12	44	3	12	3
Kobiety	60	24	5	14	51	6	10	5
Wiek								
18-24 lat	63	21	6	10	48	5	14	5
25-34	70	23	5	8	52	5	10	4
35-44	68	22	4	15	45	7	10	4
45-54	63	22	3	18	49	7	12	3
55-64	58	24	4	11	44	1	11	7
65 lat i więcej	53	32	10	11	47	2	10	2
Miejsce zamieszkania								
Wieś	57	27	11	8	46	2	9	4
Miasto do 20 tys.	66	23	3	14	45	6	10	2
od 21 do 100 tys.	74	30	3	14	44	6	9	7
101-500 tys.	66	23	1	15	53	5	14	2
501 tys. i więcej mieszk.	56	9	1	18	52	12	16	4
Wykształcenie								
Podstawowe	60	29	8	8	45	2	8	4
Zasadnicze zawodowe	63	27	5	13	47	4	12	4
Średnie	66	17	3	15	51	8	12	4
Wyższe	61	22	2	21	51	7	17	4
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier. i inteligencja	64	20	4	26	55	12	17	3
Prac. umysł. niż. szczebla	68	16	1	17	51	8	8	3
Pracownicy fiz.- umysł.	74	18	1	8	57	5	13	2
Robotnicy wykwalifikowani	73	21	6	11	50	2	12	7
Robotnicy niewykwalifik.	71	34	8	8	51	6	7	0
Rolnicy	66	30	10	7	33	1	5	1
Pracujący na własny rach.	75	19	3	19	32	15	8	2
Bierni zawodowo								
Renciści	52	29	8	11	40	4	10	3
Emeryci	55	30	6	9	49	2	13	4
Uczniowie i studenci	57	7	0	21	50	10	19	8
Bezrobotni	64	29	7	11	46	2	11	8
Gospodynie domowe i inni	49	22	5	12	58	1	13	4
Pracuje w:								
sferze budżetowej	69	22	1	15	59	7	11	6
sekt. państw., publicznym	69	21	2	20	48	7	8	1
sp. właśc. pryw. i państwa	68	24	11	13	50	8	14	3
sekt. pryw. poza rolnict.	74	19	3	12	50	7	11	3
prywatnym gosp. rolnym	73	39	7	5	28	1	4	0
Dochody na jedną osobę								
Do 275 zł	60	32	8	8	42	4	6	3
276 - 399	65	26	6	9	45	3	12	2
400 - 549	64	23	4	15	48	6	12	3
550 - 799	65	18	5	16	56	3	13	5
Powyżej 799 zł	69	20	1	13	48	11	11	3
Ocena własnych war. mater.								
Złe	59	27	6	13	46	4	11	4
Średnie	63	24	5	11	49	5	11	3
Dobre	67	19	4	17	48	6	11	5
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	73	26	3	19	50	0	9	3
Raz w tygodniu	63	25	7	10	48	4	12	4
Kilka razy w miesiącu	64	29	3	13	45	6	9	5
Kilka razy w roku	63	18	5	15	48	6	10	4
W ogóle nie uczestniczy	54	24	2	14	45	7	12	4
Poglądy polityczne								
Lewica	63	23	5	15	54	5	15	5
Centrum	61	23	4	11	48	5	13	4
Prawica	69	26	4	15	45	5	10	4
Trudno powiedzieć	57	24	7	10	44	3	6	2

(continued)

Tabela 4 cd. Co dla Pana(i), Pana(i) znajomych, oznacza określenie "człowiek naprawdę bogaty"? Kogo Pan(i) sobie wyobraża, słysząc to określenie? O jakich ludziach mówi się, że są bogaci? Co mają, czego są właścicielami? 9 - Władzę polityczną (stanowiska), znajomości, wpływy; 10 - Pośady, wysokie stanowiska (dyrektorzy, prezesi); 11 - wykonują wolne zawody (lekarze, prawnicy itp.)

	(%)				
	9	10	11	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	2	3	2	4	1143
Płeć					
Mężczyźni	2	4	2	4	542
Kobiety	2	3	1	4	601
Wiek					
18-24 lat	0	2	5	6	163
25-34	1	5	0	3	201
35-44	3	5	1	4	219
45-54	2	2	2	3	234
55-64	4	5	0	7	145
65 lat i więcej	2	2	1	5	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	3	4	2	6	420
Miasto do 20 tys.	1	1	3	4	141
od 21 do 100 tys.	1	3	1	2	216
101-500 tys.	2	6	1	2	229
501 tys. i więcej mieszk.	0	1	0	6	134
Wykształcenie					
Podstawowe	3	2	2	6	361
Zasadnicze zawodowe	1	3	1	4	298
Średnie	2	4	2	4	379
Wyższe	2	4	1	1	105
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	1	3	2	1	79
Prac. umysł. niż. szczebla	3	5	1	1	122
Pracownicy fiz.- umysł.	0	1	2	5	95
Robotnicy wykwalifikowani	1	4	2	5	116
Robotnicy niewykwalifik.	2	0	0	3	62
Rolnicy	7	2	9	12	74
Pracujący na własny rach.	1	10	2	3	51
Bierni zawodowo					
Renciści	3	4	1	5	119
Emeryci	3	3	1	6	218
Uczniowie i studenci	0	0	2	13	56
Bezrobotni	0	3	0	0	85
Gospodynie domowe i inni	0	8	0	1	64
Pracuje w:					
sferze budżetowej	2	2	1	2	126
sekt. państw., publicznym	2	3	3	2	125
sp. właśc. pryw. i państwa	1	0	0	2	103
sekt. pryw. poza rolnict.	2	6	2	4	191
prywatnym gosp. rolnym	5	2	6	11	82
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	3	3	3	6	244
276 - 399	2	5	1	4	173
400 - 549	2	1	1	4	246
550 - 799	1	5	2	2	179
Powyżej 799 zł	2	6	1	2	137
Ocena własnych war. mater.					
złe	1	3	2	5	320
Średnie	2	3	1	5	577
Dobre	2	4	3	3	246
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	0	3	1	1	66
Raz w tygodniu	3	2	2	3	550
Kilka razy w miesiącu	2	5	2	4	171
Kilka razy w roku	2	4	2	8	257
W ogóle nie uczestniczy	1	4	0	6	95
Poglądy polityczne					
Lewica	3	4	1	1	253
Centrum	2	4	1	6	358
Prawica	2	3	2	1	280
Trudno powiedzieć	0	2	2	10	250

Tabela 5. Co, Pana(i) zdaniem, przede wszystkim decyduje o tym, że niektórzy ludzie w stosunkowo krótkim czasie dochodzą do wielkich pieniędzy? 1 - Ich talenty i zdolności; 2 - Bezwzględność w stosunku do innych ludzi; 3 - Pracowitość, całkowite poświęcenie się temu, co robią; 4 - Lekceważenie lub omijanie prawa; 5 - Odwaga i gotowość do ryzyka; 6 - Szczęście, ślepy los; 7 - Łuki prawne; 8 - Pomoc rodziny

	(%)							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Ogółem	39	35	41	38	46	17	34	13
Płeć								
Mężczyźni	40	37	40	37	46	17	36	13
Kobiety	38	34	43	39	47	17	32	13
Wiek								
18-24 lat	40	27	51	37	53	14	28	8
25-34	41	42	38	34	53	14	34	13
35-44	45	28	41	34	52	16	36	14
45-54	35	39	36	43	42	17	41	14
55-64	39	41	42	42	38	17	35	13
65 lat i więcej	34	33	42	37	37	25	29	15
Miejsce zamieszkania								
Wieś	35	33	37	36	44	19	30	18
Miasto do 20 tys.	32	40	37	44	44	18	40	11
od 21 do 100 tys.	44	37	39	39	51	15	34	13
101-500 tys.	41	39	42	43	42	18	37	8
501 tys. i więcej mieszk.	50	27	62	28	54	11	39	7
Wykształcenie								
Podstawowe	34	34	38	41	38	21	28	16
Zasadnicze zawodowe	39	36	40	38	49	15	32	17
Średnie	40	39	42	38	48	15	40	8
Wyższe	53	23	53	28	60	17	43	8
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	50	33	44	30	60	10	45	12
Prac. umysł. niż. szczebla	44	34	51	35	56	14	41	7
Pracownicy fiz.- umysł.	44	33	46	32	50	14	32	13
Robotnicy wykwalifikowani	39	49	35	34	50	15	33	15
Robotnicy niewykwalifik.	30	31	38	35	52	12	34	19
Rolnicy	25	37	29	38	37	13	29	19
Pracujący na własny rach.	46	23	58	34	54	15	43	5
Bierni zawodowo								
Renciści	26	42	32	44	34	24	29	14
Emeryci	36	36	40	40	40	23	33	12
Uczniowie i studenci	46	23	59	34	53	8	32	4
Bezrobotni	52	37	38	46	50	15	29	14
Gospodynie domowe i inni	38	23	37	53	32	31	34	21
Pracuje w:								
sferze budżetowej	39	35	39	39	54	10	47	8
sekt. państw., publicznym	42	32	50	39	49	19	35	12
sp. właśc. pryw. i państwa	41	41	45	27	53	12	37	18
sekt. pryw. poza rolnict.	44	35	42	32	55	14	35	11
prywatnym gosp. rolnym	30	37	28	40	35	10	26	16
Dochody na jedną osobę								
Do 275 zł	35	40	30	43	35	16	31	17
276 - 399	35	41	31	44	45	19	30	16
400 - 549	39	34	43	36	48	18	38	11
550 - 799	39	35	47	40	51	18	36	12
Powyżej 799 zł	52	29	59	29	55	12	35	7
Ocena własnych war. mater.								
Złe	33	43	27	45	35	18	34	13
Średnie	37	34	43	38	47	17	33	14
Dobre	52	27	56	28	58	15	36	9
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	46	27	48	41	32	27	28	16
Raz w tygodniu	37	34	40	39	47	18	35	14
Kilka razy w miesiącu	37	35	41	37	57	12	32	11
Kilka razy w roku	42	41	41	35	43	13	35	11
W ogóle nie uczestniczy	45	36	41	43	39	21	34	11
Poglądy polityczne								
Lewica	39	36	43	41	46	14	38	11
Centrum	39	40	43	39	46	14	37	12
Prawica	42	30	42	37	50	18	36	14
Trudno powiedzieć	35	34	36	35	42	24	25	15

(continued)

Tabela 5 cd. Co, Pana(i) zdaniem, przede wszystkim decyduje o tym, że niektórzy ludzie w stosunkowo krótkim czasie dochodzą do wielkich pieniędzy?
9 - Przekupstwo urzędników

(%)

	9	Coś innego	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	21	3	2	1143
Płeć				
Mężczyźni	21	3	2	541
Kobiety	21	3	3	601
Wiek				
18-24 lat	31	2	2	163
25-34	21	5	1	201
35-44	23	3	1	219
45-54	18	3	3	234
55-64	17	3	2	145
65 lat i więcej	20	2	6	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	23	4	5	419
Miasto do 20 tys.	26	2	1	141
od 21 do 100 tys.	18	2	2	216
101-500 tys.	24	3	0	229
501 tys. i więcej mieszk.	14	1	2	134
Wykształcenie				
Podstawowe	25	3	5	361
Zasadnicze zawodowe	23	2	1	298
Średnie	20	4	1	379
Wyższe	12	1	0	105
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	15	1	0	79
Prac. umysł. niż. szczebla	15	5	0	122
Pracownicy fiz.- umysł.	24	6	1	95
Robotnicy wykwalifikowani	21	3	0	116
Robotnicy niewykwalifik.	30	3	4	62
Rolnicy	34	3	11	74
Pracujący na własny rach.	15	2	0	51
Bierni zawodowo				
Renciści	23	2	5	119
Emeryci	20	1	4	218
Uczniowie i studenci	33	5	0	56
Bezrobotni	16	2	0	85
Gospodynie domowe i inni	22	4	1	64
Pracuje w:				
sferze budżetowej	25	2	0	126
sekt. państw., publicznym	14	4	1	125
sp. własc. pryw. i państwa	22	1	0	103
sekt. pryw. poza rolnict.	18	5	1	191
prywatnym gosp. rolnym	33	6	10	82
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	29	4	4	244
276 - 399	25	3	3	173
400 - 549	18	2	2	245
550 - 799	16	2	2	179
Powyżej 799 zł	18	2	0	137
Ocena własnych war. mater.				
Złe	28	3	5	320
Średnie	20	3	2	577
Dobre	15	3	0	246
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	17	1	3	66
Raz w tygodniu	23	2	1	550
Kilka razy w miesiącu	23	3	3	171
Kilka razy w roku	18	4	4	257
W ogóle nie uczestniczy	21	2	2	95
Poglądy polityczne				
Lewica	24	2	1	253
Centrum	19	3	2	358
Prawica	18	4	1	280
Trudno powiedzieć	25	2	6	250

Tabela 6. Czy to, że niektórzy ludzie są znacznie bogatsi od innych:
1 - jest czymś naturalnym; 2 - jest czymś nienaturalnym

	(%)			
	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	72	14	14	1143
Płeć				
Mężczyźni	73	15	11	541
Kobiety	72	13	16	601
Wiek				
18-24 lat	77	13	11	163
25-34	84	10	7	201
35-44	75	16	9	219
45-54	74	12	14	234
55-64	63	18	19	145
65 lat i więcej	60	16	24	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	67	15	19	419
Miasto do 20 tys.	71	15	14	141
od 21 do 100 tys.	73	12	14	216
101-500 tys.	76	16	8	229
501 tys. i więcej mieszk.	85	9	6	134
Wykształcenie				
Podstawowe	62	14	24	361
Zasadnicze zawodowe	71	19	10	298
Średnie	81	12	8	379
Wyższe	85	7	7	105
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	85	8	7	79
Prac. umysł. niż. szczebla	81	11	8	122
Pracownicy fiz.- umysł.	82	14	4	95
Robotnicy wykwalifikowani	66	21	13	116
Robotnicy niewykwalifik.	70	12	18	62
Rolnicy	77	12	12	74
Pracujący na własny rach.	86	8	6	51
Bierni zawodowo				
Renciści	53	22	24	119
Emeryci	65	15	21	218
Uczniowie i studenci	89	6	4	56
Bezrobotni	71	16	12	85
Gospodynie domowe i inni	76	9	16	64
Pracuje w:				
sferze budżetowej	79	11	9	126
sekt. państw., publicznym	73	18	9	125
sp. własc. pryw. i państwa	68	18	14	103
sekt. pryw. poza rolnict.	82	11	7	191
prywatnym gosp. rolnym	74	12	13	82
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	64	18	18	244
276 - 399	69	16	14	173
400 - 549	71	16	13	245
550 - 799	78	11	10	179
Powyżej 799 zł	81	12	7	137
Ocena własnych war. mater.				
Złe	63	19	18	320
Średnie	74	13	13	577
Dobre	82	10	8	246
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	67	21	12	66
Raz w tygodniu	72	14	15	550
Kilka razy w miesiącu	72	13	15	171
Kilka razy w roku	79	12	9	257
W ogóle nie uczestniczy	66	16	18	95
Poglądy polityczne				
Lewica	72	16	12	253
Centrum	74	14	12	358
Prawica	81	11	9	280
Trudno powiedzieć	61	16	23	250

Tabela 7. Czy to, że niektórzy ludzie są znacznie bogatsi od innych:
1 - jest korzystne dla społeczeństwa; 2 - jest niekorzystne dla społeczeństwa

	(%)			
	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	49	27	24	1143
Płeć				
Mężczyźni	49	29	22	541
Kobiety	48	25	27	601
Wiek				
18-24 lat	46	31	23	163
25-34	54	23	23	201
35-44	53	24	22	219
45-54	51	28	21	234
55-64	41	32	26	145
65 lat i więcej	41	26	33	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	43	25	33	419
Miasto do 20 tys.	45	34	21	141
od 21 do 100 tys.	50	28	22	216
101-500 tys.	51	29	20	229
501 tys. i więcej mieszk.	66	21	13	134
Wykształcenie				
Podstawowe	39	28	33	361
Zasadnicze zawodowe	45	32	23	298
Średnie	56	24	20	379
Wyższe	70	17	12	105
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	58	27	14	79
Prac. umysł. niż. szczebla	59	24	17	122
Pracownicy fiz.- umysł.	58	21	22	95
Robotnicy wykwalifikowani	47	30	23	116
Robotnicy niewykwalifik.	41	30	29	62
Rolnicy	49	27	24	74
Pracujący na własny rach.	72	15	13	51
Bierni zawodowo				
Renciści	33	34	33	119
Emeryci	45	27	28	218
Uczniowie i studenci	54	23	23	56
Bezrobotni	37	37	26	85
Gospodynie domowe i inni	48	17	35	64
Pracuje w:				
sferze budżetowej	51	25	24	126
sekt. państw., publicznym	52	30	18	125
sp. właśc. pryw. i państwa	54	25	20	103
sekt. pryw. poza rolnict.	60	22	18	191
prywatnym gosp. rolnym	47	27	27	82
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	38	28	34	244
276 - 399	44	35	22	173
400 - 549	49	28	23	245
550 - 799	57	24	19	179
Powyżej 799 zł	71	19	11	137
Ocena własnych war. mater.				
Złe	36	34	30	320
Średnie	50	26	24	577
Dobre	63	19	18	246
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	49	18	32	66
Raz w tygodniu	46	30	24	550
Kilka razy w miesiącu	50	23	27	171
Kilka razy w roku	53	23	24	257
W ogóle nie uczestniczy	48	33	19	95
Poglądy polityczne				
Lewica	52	28	20	253
Centrum	50	25	25	358
Prawica	55	22	23	280
Trudno powiedzieć	35	34	31	250

Tabela 8. Czy to, że niektórzy ludzie są znacznie bogatsi od innych:
1 - jest sprawiedliwe; 2 - jest niesprawiedliwe

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	36	42	22	1143
Płeć				
Mężczyźni	35	42	23	541
Kobiety	36	42	22	601
Wiek				
18-24 lat	37	40	23	163
25-34	42	41	17	201
35-44	41	40	18	219
45-54	36	41	23	234
55-64	28	45	26	145
65 lat i więcej	25	46	29	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	28	44	28	419
Miasto do 20 tys.	33	52	15	141
od 21 do 100 tys.	37	42	20	216
101-500 tys.	41	38	20	229
501 tys. i więcej mieszk.	50	30	21	134
Wykształcenie				
Podstawowe	25	48	27	361
Zasadnicze zawodowe	33	50	17	298
Średnie	42	36	22	379
Wyższe	57	20	23	105
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	52	25	23	79
Prac. umysł. niż. szczebla	48	33	20	122
Pracownicy fiz.- umysł.	41	43	16	95
Robotnicy wykwalifikowani	39	49	12	116
Robotnicy niewykwalifik.	21	57	22	62
Rolnicy	26	41	33	74
Pracujący na własny rach.	58	25	17	51
Bierni zawodowo				
Renciści	22	54	24	119
Emeryci	27	45	28	218
Uczniowie i studenci	54	30	16	56
Bezrobotni	35	42	22	85
Gospodynie domowe i inni	22	46	32	64
Pracuje w:				
sferze budżetowej	41	40	20	126
sekt. państw., publicznym	42	40	18	125
sp. właśc. pryw. i państwa	43	40	17	103
sekt. pryw. poza rolnict.	45	37	18	191
prywatnym gosp. rolnym	25	44	32	82
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	21	51	28	244
276 - 399	29	54	17	173
400 - 549	39	41	20	245
550 - 799	43	34	23	179
Powyżej 799 zł	53	29	18	137
Ocena własnych war. mater.				
Złe	25	51	24	320
Średnie	34	42	24	577
Dobre	53	30	16	246
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	34	39	27	66
Raz w tygodniu	31	45	24	550
Kilka razy w miesiącu	39	38	23	171
Kilka razy w roku	41	39	20	257
W ogóle nie uczestniczy	44	39	16	95
Poglądy polityczne				
Lewica	39	44	17	253
Centrum	38	40	22	358
Prawica	41	34	25	280
Trudno powiedzieć	22	52	26	250

Tabela 9. Czy bogaci cieszą się, Pana(i) zdaniem, szacunkiem i poważaniem ze strony innych ludzi czy też nie?

	(%)			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	33	47	21	1143
Płeć				
Mężczyźni	34	49	17	541
Kobiety	32	45	24	601
Wiek				
18-24 lat	32	47	21	163
25-34	44	43	14	201
35-44	36	47	17	219
45-54	25	51	24	234
55-64	33	48	19	145
65 lat i więcej	26	44	30	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	27	48	25	419
Miasto do 20 tys.	29	56	15	141
od 21 do 100 tys.	30	48	22	216
101-500 tys.	37	49	14	229
501 tys. i więcej mieszk.	51	26	22	134
Wykształcenie				
Podstawowe	26	49	25	361
Zasadnicze zawodowe	30	51	19	298
Średnie	38	43	19	379
Wyższe	41	43	16	105
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	46	41	13	79
Prac. umysł. niż. szczebla	29	51	20	122
Pracownicy fiz.- umysł.	46	43	11	95
Robotnicy wykwalifikowani	31	50	19	116
Robotnicy niewykwalifik.	33	43	24	62
Rolnicy	16	53	31	74
Pracujący na własny rach.	40	48	12	51
Bierni zawodowo				
Renciści	27	44	29	119
Emeryci	29	46	25	218
Uczniowie i studenci	43	46	11	56
Bezrobotni	26	53	21	85
Gospodynie domowe i inni	40	40	20	64
Pracuje w:				
sferze budżetowej	27	57	17	126
sekt. państw., publicznym	37	47	16	125
sp. właśc. pryw. i państwa	40	44	16	103
sekt. pryw. poza rolnict.	39	43	18	191
prywatnym gosp. rolnym	14	54	32	82
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	22	54	25	244
276 - 399	34	49	17	173
400 - 549	30	48	22	245
550 - 799	36	44	19	179
Powyżej 799 zł	53	38	10	137
Ocena własnych war. mater.				
Złe	23	51	27	320
Średnie	33	48	19	577
Dobre	44	39	17	246
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	35	42	23	66
Raz w tygodniu	31	50	19	550
Kilka razy w miesiącu	39	41	21	171
Kilka razy w roku	31	41	27	257
W ogóle nie uczestniczy	28	59	13	95
Poglądy polityczne				
Lewica	36	50	13	253
Centrum	32	48	20	358
Prawica	31	52	17	280
Trudno powiedzieć	31	36	34	250